

Зоран Симоновић

Институт за економику пољопривреде, Београд – Србија

e-mail: zoki@medianis.net

ЦРКВЕНА И МАНАСТИРСКА ПОЉОПРИВРЕДНА ИМАЊА ЗА ВРЕМЕ ВЛАДАВИНЕ ЦАРЕВА МАКЕДОНСКЕ ДИНАСТИЈЕ¹

Апстракт: У овом раду се говори о црквеним и манастирским имањима у Византијском царству, која су се развијала за време владавине царева Македонске династије. Економске прилике у византијској пољопривреди тога времена биле су условљене постојањем малих пољопривредних имања. Цареви македонске династије су покушавали да оваква имања заштите законом. Желели су да спрече концентрацију земљишта у руке малог броја богатих појединаца, који су били или припадници аристократији, или богати сељаци, или црквени великодостојници.

Кључне речи: црквена и манастирска пољопривредна имања, порези, пољопривредна производња, Македонска династија, Византија.

Црквена и манастирска пољопривредна имања су почела да се формирају неколико векова пре владавине царева Македонске династије. Са стварањем првих монашких заједница долази до потребе стварања пољопривредних имања. Монаштво је започело своје постојање у Египту у IV веку. Зачетници монаштва били су Антоније Велики, и Пахомије. Прве монашке заједнице формиране су у египатској пустињи. Антоније се сматра оснивачем отшелничког, анахоретског монаштва, а Пахомије општежитељног или киновијског монаштва.² Из Египта монаштво се у доста кратком времену проширило у Палестину, Сирију, Месопотамију, Малу Азију и даље преко Балканског полуострва у Италију.

Монаштво није започело као установа или институција Цркве, већ је било стихијна и спорадична појава. Манастири су у почетку од стране црквених и световних власти сматрани за појаву која делује изван званичних институција. У овом периоду постојала је тензија између црквеног клира и монашких заједница. Временом је црква прихватила постојање монаштва и почела је да подиже манастире.³ Поједини монаси су одлазили и из манастирских заједница, јер су и оне ипак биле у додиру са светом. У периоду од касног IV века до VI века били су развијени различити облици

1 Рад је део истраживања на пројекту 46006 “Одржива пољопривреда и рурални развој у функцији остваривања стратешких циљева Републике Србије у оквиру дунавског региона” финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

2 Карташов 1996, 209-216.

3 Халкедонски сабор је 451. године регулисао питање монаштва. Одлукама овог сабора су дата овлашћења епископима над монасима у њиховим стварима. Такође је епископима дато право да дају дозволу или забрану оснивања нових манастира. Временом је дошло до повратка монаштва у црквену организацију и постепено прераста у црквену институцију. Овај процес се и у физичком смислу изражавао у враћању монаштва у свет то јест подизањем манастира и у градовима.

монашког живота. Од екстремне испосничке изолације до друштвених заједница. Ове различите врсте монашког живота наставиле су да се развијају и кроз цео средњи век.

Заједно са монашким покретом развијало се и византијско друштво. О развоју социјалних структура Византијског царства у VII, VIII и IX веку се мало зна. Претпостављамо да су главну карактеристику сеоског друштва у Царству представљале слободне сеоске заједнице са сељацима који су поседовали земљу у свом власништву на којој су узгајали разне пољопривредне културе. Велики поседи који су заостали из римских времена су и даље постојали. Власници ових поседа су били из редова старе аристократије⁴ чији су представници заузимали важне цивилне и војне положаје у Царству. Поред ових представника старе аристократије постојали су и припадници аристократије која је настајала у провинцијама Царства. Постојање овог новог слоја аристократа потврђено је у многим изворима. Нова провинцијска аристократија тежила је да се изједначи са старом аристократијом. Они су то чинили или куповином потребних титула или уласком у бирократски апарат Царства. Многи од њих су били сељачког порекла. Титуле су добијали тек након стицања великог богатства.

Провинцијска аристократија је представљала класу која се у законодавним споменицима X века називала "моћни". Истој овој класи такође су припадали и високи црквени и манастирски великодостојници. У друштвеној и економској структури Византијског царства манастирска и црквена имовина као и они који њоме управљају су имали значајан утицај. Процењује се да је крајем VII века око једне трећине земље која се користила у пољопривредне сврхе у Царству била у поседу цркава и манастира. Иконокластички покрет је смањио ширење монаштва и одузео је већи део имовине манастирима, али то је било само привремена појава. Монаштво је било дубоко укоренено у византијском друштву. Разне манастирске заједнице су вршиле значајан утицај на свакодневни живот у Византији. То је представљало главну чињеницу која у великој мери је допринела коначном поразу иконоклазма. Поразом иконоклазма црквени и манастирски поседи су почели да се увећавају, као и њихова имовина, стечена поклонима и куповином.⁵ То повећање је довело до тога да је црквена имовина до X века поново била у сличном, ако не и већем обиму, него што је била у VII веку.⁶

Монаси и епископи и њихов став о стицање имовине

Византинци су оснивали своје манастире на планинама или на теренима који су били тешко приступачни. После губитка источних провинција у VII веку, манастири су почели да се оснивају на брдовитим теренима Кападокије, на планинама Аукентиоса, Олимпа, Сигријане, Галесиона, и Латроса који су се налазиле у западним приобалним регионима Мале Азије. Временом овде су формиран велики манастирских центри. Оба Олимпа и Латрос рано су постали познати као свете планине. У Европи је од друге половине X века формиран велики број манастирских центара. На првом месту то је

4 Стара аристократија у Византији повезана је са увођењем тематског система који је започет за време владавине Цара Ираклија (610-641). Преуређење државе је од самог почетка имало јасно изражени војни карактер. Као што је познато реч тема је првобитно означавала војни одред да би се касније од (VII века) употребљавала и за означавање новооснованих војноуправних округа који су се образовали насељавањем трупа тј. тема. Ово војничко преуређење Царства било је условљено одређеним потребама византијске државе. На ново образованим војноадминистративним јединицама насељавани су војници стратоти који су уз обавезу обављања војне службе имали обавезу и да обрађују земљу. Крسمановић, 2001, 2.

5 Brubaker, & Haldon, 2011, 662-663.

6 Charanis, 1948, 54.

била Света Гора Атонска. Друга места су такође постала манастирски центри попут Ганоса на обали Тракије односно на Пропонтису, Папикиона, у близини садашњег Комотинија у западној Тракији, Цитаерона на Атици, и на крају, Метеори у Тесалији који су постали важан духовни центар у XIV веку.⁷

Манастири су такође оснивани и у градовима. Може се слободно рећи да је Цариград био највећи манастирски центар Царства.⁸ Јанина је идентификовала 325 цркве и манастира који су се налазили у византијској престоници али и њеним европским предграђима.⁹ Манастири су се налазили и у Солуну и његовој непосредној околини. Идентификовано је двадесет четири манастира. Манастири су постојала и у другим градовима Царства.¹⁰

Монаштво је од самог свог почетка показивало извесну тежњу за укидањем хијерархије у цркви. Оно је тежило удаљавању од града и цивилизације, од префињених јела, од античког образовања, али и од сваке врсте државног и црквеног ауторитета. Овим лагодностима монаси су супротстављали повлачењем у пустињу, у неприступачне планине, па чак и на усамљени стуб, са жељом да воде живот испуњен добровољним строгим постом, одрицањем од сна и молитвом.¹¹ Током ових првих векова постојања хришћанске цркве жеља за поседовањем имовине и уопште земље која би се користила у пољопривредне сврхе је била минимална. Монахе није занимало да стичу непокретну и покретну имовину. Нису их занимале лагодности које је пружао световни живот. Из тог разлога многи монаси су према епископима осећали извесну духовну ароганцију, будући да су они живели у градовима, купали се у купатилима и читали класичну литературу. Овај антагонизам између монаштва и епископа није се угасио ни када су у градовима и њиховим предграђима изграђене раскошне манастирске заједнице, и када су многи имућни Византинци на својим сеоским имањима подигли сопствене манастире, који су изгледали као виле, како би могли да се у њих повлаче у контемплативни живот.¹² Од тог тренутка контроверзе су се развијале на два различита начина: идејном и материјалном. У питању је са једне стране, била морална надмоћ, а са друге стране, контрола над манастирским поседима који су често били огромни. Током времена ово богатство се акумулирало до огромних размера. Такво богатство било је неуобичајено међу лаицима. Уопштено посматрано манастири су били највећи поседници земље. Манастир Лавра је био најбогатији манастир у Светој Гори. Овај манастир је добар пример. У 1321. години, манастир је поседовао 185,000 модија (18,500 хектара) земље у темама Солун и Стримон и на острву Лемнос. Његови годишњи фискални приходи, који се састојали од пореза (пароикои) и разних других пореских олакшица (које нису биле реални приходи, него уштеде на трошковима), износиле су 4.000 златника. Економски приходи Лавре су износили између 4.300-4.900 златника.¹³

Са становишта права ситуација је била потпуно јасна. И канони и световни закони давали су епископима јурисдикцију над монасима и њиховим манастирима у свим питањима монашке дисциплине и исправног управљања манастирском имовином.¹⁴ У пракси ситуација је била потпуно другачија, јер је обема странама стајало

7 Charanis, 1971, 61-84.

8 Магдалино, 2001, 28-33.

9 Janin, 1975, 24.

10 Charanis 1971, 64.

11 Frank, 2000, 13-14.

12 Фалкенхаузен, 2006, 243.

13 Laiou, 2002, 349-50.

14 Каплан, 2007, 211-212.

на располагање мноштво могућности којима су могли да заобиђу законе и каноне. Многи епископи су имовину манастира под својим надзором бесрамно користили за властито богаћење. Такође је било и монаха који су измицали дисциплинској контроли епископа чији духовни ауторитет нису признавали. Све ово објашњава практичне и духовне дилеме од којих су често патили побожни монаси који су били постављени на епископске положаје. Најбољи пример за ову тврдњу је случај светог Теодора из Сикиона који је као веома цењени архимандрит изабран за Анастасиопољског епископа у централној Малој Азији. У новој служби он је претрпео потпуни неуспех, јер није могао да се избори са практичном страном своје дужности. Није му пошло за руком да изглади спор између измучених радника на црквеним имањима, с једне стране, и моћних закупаца са друге стране, тако да се спор на крају завршио са крвопролићем. Епископ је затим оптужен и за расипање црквене имовине, да би на крају уследио и покушај тровања. Свети Теодор се на крају одрекао епископата и вратио се својим монасима.¹⁵

Са друге стране потпуно је другачија прича, која говори о предузимљивости појединих црквених великодостојника из града Родоста.¹⁶ Они су зарађивали новац тако што су давали пијачне тезге у закуп. Порез на овакву врсту трансакције (комеркион) је прикупљала држава. Министар финансија Нићифорица је 1070. године покушао да уведе реформе у овакву врсту трговине.¹⁷ Он је забранио директну и децентрализовану продају жита. Уместо тога, он је организовао централно место продаје, које се налазило ван града. Све трансакције су одвијале ту, а држава је прикупљала ренту и порез на трансакције. На овај начин дошло је до развоја олигопола, јер су купце сада чинили само неколико великих трговаца. Резултати су били потпуно предвидљиви: трговци су куповали по ниским ценама, и робу су препродавали у Цариграду (према олигополистичким условима) по веома високим ценама. Цена жита, каже византијски историчар Аталеј, је директно утицала на остале цене а посебно цене рада, које су приморавала људе да траже веће плате.¹⁸ Према оваквом начину пословања свако је претрпео штету, изузев неколико трговаца који су куповали жито у расутом стању и државе која је прикупљала порез (комеркион). То је била веома непопуларна мера, која је убрзо после њеног доношења укинута. Овај случај је много пута коментарисан, и често је цитиран у литератури.¹⁹ Да закључимо ово није био покушај од стране државе да се успостави монопол у трговини житом, или да контролише цене жита, већ је то била мера са фискалним намерама која је свакако имала важне економске последице. Осим овог случаја, не постоје други докази било каквог мешања државе у трговину житом у овом периоду. Сам град Родосто задржао је пијачу жита, али сада оријентисану на тржишним принципима. Наравно црквени великодостојници су могли и даље да држе своје тезге и да на њима продају жито.²⁰

15 Фалкенхаузен, 2006, 243-244.

16 Родосто или сада Текирдаг раније се звао Визант (грчки: Βισανθη / Βυσανθη). Име Родосто (Ροδεστος) се користи од времена касне антике. Овај други назив је коришћен до краја постојања Византије. Родосто је освојен од стране Турака Османлија у XIV веку. Османлије му мењају име у Текирдаг. Налази се на северној обали Мраморног мора, удаљен је 135 километара западно од Цариграда. <https://www.britannica.com/place/Tekirdag>

17 Нићифорица је био лиготет (министар финансија) за време владавине цара Михаила VII Дуке (1071-1081). Био је непознатог порекла и за своје уздицање на власт могао је да захвали само својој способности. Покушао је да се супротстави феудализацији друштва јачањем бирократског централизма. Острогорски 1969а, 327-328.

18 Attaleiatēs, Kaldellis, Krallis 2012, 332-333.

19 Harvey 2003, 236-8; Kaplan 1992, 468-70; Magdalino 1995, 40-1.

20 Oikonomides, 1997, 229.

Прилике на византијском селу

Период од VIII до почетка X века се обично описују као период у коме доминирају сеоске заједнице које се састоје од слободних сељака који имају земљу у свом поседу и који колективно одговарају држави за плаћање пореза. Ова фискална обавеза дефинише постојање византијске руралне заједнице. Што се тиче насеља, она су била груписана као станишта, на карактеристичним медитеранским пејзажима. Овакав тип насеља је представљао доминантан облик живота и рада сеоских заједница. Тек крајем X века и касније долази до стварање многих засеока на периферији оваквог типа насеља који доводи до мењања оваквог обрасца. Функционисање ране средњовековне сеоске заједнице (хориона) је описан у Земљорадничком закону.²¹ У овом периоду долази до побољшања статуса сељака. Колона старог типа је било све мање вероватно због несташице радне снаге. У многим случајевима им је дозвољавано да могу да се крећу и продају своје производе слободно. Колони су могли да стичу власништво на земљу коју су могли да отуђе или размене без великих ограничења. Доступност земљишта објашњава чињеницу да необрађено земљиште, без обзира да ли је било дуго напуштено или је то постало²² недавно, може бити стављено на заједничко коришћење, или може бити подељена међу члановима сеоске заједнице.

Многобројне одредбе Земљорадничког закона односе се на заштиту права сељака везаних за њихову имовину.²³ У закону се алудира на равноправност припадника сеоске заједнице који су могли самостално да обрађују своје пољопривредно земљишта. У реалности друштвени односи између припадника сеоске заједнице били су мање мирољубиви и њихова једнакост је била мања.²⁴ У закону се помињу робови (доулои) који су радили као пастири, али и као радници који раде друге послове на имању. Са друге стране извори овог доба нам не откривају више о њиховој улози и значају за пољопривредну производњу. Директни облици експлоатације који су спроведени на пољопривредним произвођачима важили су и касније у XI веку, а вршени су преко обавезе разних плаћања која дугују сељаци који живе на имању. На почетку овог периода, производња на пољопривредном газдинству је вероватно била мање маргинална него што је касније то био случај. О познавању прилика у пољопривреди као о и распрострањености руралних заједница у периоду од VI до IX века имамо мало информација. Захваљујући Геопоници²⁵ која је настала у X веку ситуација се драстично променила. Овај документ постаје главни извор за проучавање прилика у пољопривреди Византије у X веку. Знамо да су текстове који се односе на пољопривреду, а касније су уврштени у Геопонику били кориштени од неких угледних црквених великодостојника. На првом месту мислимо на патријарха Фотија (858-867 и 877-886), који је имао приступовим текстовима. Тврдио је да је користио разне савете у практичне сврхе на свом имању. Данас је само пола странице текста који је патријарх Фотије користио остало сачувано.²⁶

21 Ashburner 1910, 85-108; Lemerle 1979, 27-67; Harvey исто, 15-19.

22 Машкин, 1997, 523-524

23 Симоновић, 2012, 321-333.

24 Симоновић, 2007, 36-37.

25 Пољопривредна Енциклопедија Геопоника је једина сачувана енциклопедија написана на грчком језику, а односи на пољопривреду. Она је настала као део великог енциклопедијског подухвата византијског цара Константина VII Порфирогенета (913-959). Цару је посвећен удовољеног дела, алиније, као што се у ранијим временима мислило, био његов рад. Већи део енциклопедије написан је у времену пре владавине цара Константина VII. Име редактора овог дела које је настало у X веку за нас је још увек непознато. (Симоновић 2016, 797-813).

26 Littlewood, 2012, 1122.

Постојање слободних сељака са правом кретања одређује историјску вредност Земљорадничког закона, јер сведочи да је у периоду када је настао, у Византијском царству постојао слој независних пољопривредника. Привредни живот овог периода Царства обележавају мала независна сељачка имања.²⁷ Сељаци на оваквим имањима нису били у потпуности слободни јер су морали да плаћају порезе, односно налазили су се у зависном односу према држави, а у неким случајевима и према цркви. О питању слободних сељака Љубомир Максимовић пише следеће „...иако су извори и у овом домену недовољни, прилично је сигурно да су овакви сељаци располагали властитом земљом, као и да су живели у сеоским општинама. Извесна добра (шуме, ливаде, итд.) уживали су заједнички у оквирима општине, као што су и порезе плаћали заједнички према подацима из пореских спискова...“²⁸

Плаћање мортита односно десетка посвећени су чланови 9. и 10.²⁹ Чланом 9. регулише се обавеза земљорадника да не сме без знања земљодавца да жање, у супротном третираће га као лопова и биће лишен свих својих плодова. У наредном 10. члану се објашњава колики је део удела, а колики је део десетка. Сам удео износи девет снопова, а онај један преостали сноп припада земљодавцу. Овај један сноп је у ствари представљао мортит или десетак. Други део члана 10. садржи неку врсту религиозне клетве којом законодавац покушава да обезбеди несметано спровођење овог члана. Сама клетва гласи: ”Онај који другачије поступи нека буде проклет од бога”.³⁰

Мортит је дакле био однос у коме онај који обрађује земљу има обавезу да даје власнику земље десетину од укупног прихода. Овај однос очигледно указује да је закупац морао да испуњава фискалне обавезе. Дакле то значи да је ова категорија сељака плаћала порез држави у виду новчаних давања. Претпостављамо да су манастири давали сељацима своја имања у закуп и да су за то били плаћени давањем обавезног мортита. Знамо да су у овом времену држава и црква били ти који су давали земљорадницима земљу на обраду и коришћење. То значи да је сељак мортит плаћао цару, односно држави, али и цркви. Мортити дакле представљају закупце земље. Обрад Станојевић сматра да ”нема основа за закључак да су ови закупци били у личној зависности од власника, нити нас било шта у закону овлашћује на закључак да су били везани за земљу.”³¹

Захарија фон Лингентал истиче да у случају мортита имамо појаву где сељак обрађује сопственим средствима имања цркава и манастира. Претпоставку за ово мишљење Лингентал заснива на основу казне која се спомиње у члану 10. а која је по изреченој клетви црквена.³² Ашбурнер одбацује мишљење Лингентала и истиче да се значај мортита огледа у следећем:

- Мортит је дуготрајан однос
- Реч је о обрађиваној земљи а не о крченој
- Закупнина је утврђена обичајем а не уговором
- Мортит има највероватније и друге додатне обавезе.³³

Маргетић са своје стране сматра да је обавеза мортита или једне десетине била врло блага обавеза јер је настала у време када је било размерно мало радне снаге, а земље размерно у обиљу.³⁴ Ми можемо да закључимо да се поменути члановима

27 Острогорски, 1969, 65-66.

28 Максимовић, 2001, 29-30.

29 Медведев, 1984, 148-150.

30 Kandić, 1992, 154.

31 Stanojević, 1967, 227-228.

32 Симоновић, 2012, 321-333.

33 Ashburner, 1910, 85-108.

34 Margetić, 1982, 96-97.

регулише обавеза земљорадника да натуралну ренту која се овде појављује у облику мортита извршавају под својом одговорношћу. Натурална рента се састојала и томе што је земљорадник плаћао земљодавцу (у нашем случају држави или цркви) у производима (у натури).³⁵

Поред натуралне ренте држави се у овом периоду плаћао порез и у новцу. За десет модија³⁶ (око један хектар) земље прве класе плаћао се порез који је износио један златни солид.³⁷ За земљу другог квалитета плаћао се порез у износу половине солида или семис, а за земљу трећег квалитета 1/3 златника или тремис. Овај систем наплате пореза заснивао се на катастру и убирало се сваке треће године.³⁸ Према овом порезу појединачне сеоске заједнице су представљале посебне фискалне јединице. Земља и куће свих сељака су биле пописане и забележене у катастру. На крају сваке треће године надлежни државни органи су формирали износ који су сељаци тог села морали колективно да плате. Ако неко од сељака није могао да плати свој део пореза, његов износ дуга су плаћали други сељаци из истог села. Није извесно да се наплаћивање мортита на овај начин примењивало и у каснијем периоду. Уговори из каснијих времена показују већи износ који се наплаћивало и до 1/4 у XI веку. Поставља се питање да ли се то могло десити због демографског пораста становништва и самим тим неповољнијег положаја у које запада сељаштво у каснијем периоду.³⁹

Пошто је Византија била преваходно хришћанска држава, припадници цркве уживали су привилегован положај. Велики богатство којим је црква располагала није дозвољавао потпуно ослобађање од пореза за све манастире. Већина манастира је уживала посебан статус. Влада је давала директне новчане подстицаје (солемниа) верским установама различитог типа, или је њихову имовину проглашавала потпуно изузетом од плаћања пореза и брисала их је у потпуности или делимично из пореских регистара. Слободни сељаци су у многим случајевима били натерани да плаћају порез разним верским институцијама. У неким случајевима у регистар су се уносиле забелешке за поједине парцеле: ”Ова личност изузете од плаћања због тога...”, то је био знак да им је била дата обавеза да своја плаћања усмере ка верској институцији.⁴⁰

У VIII и IX веку држава и црква су се бринули за одржавање или повећање своје имовине. Цар Нићифор I (802-811) враћа царској администрацији на управљање земљиште које је било одузето у корист верских институција. У питању је било земљиште које је црква добиле од стране царице Ирине (797-802).⁴¹ Преписка ђакона Игњатије показује економску моћ митрополита из Никеје који је 820. године, имао под својом контролом зависне сељаке (парике), Жетве које је он убирало нису биле под контролом цивилних власти теме Опсикион.⁴²

Истовремено, приче о романсираном животу Светог Филарета из IX века, могу се узети као добар пример експлоатације коју су вршили припадници аристократије у Анатолији. Чак и ако је Филарет можда са преувеличавањем писао о свом ранијем богатству које је имао у Пафлагонија (48 великих имања која се наводњавају, бројне робове, и велика стада говеда)⁴³ мислимо да је донекле писао о правом стању ствари.

35 Симоновић, 2007, 50.

36 Један модиј је износио 889 м2.

37 Oikonomides, 2002, 1001.

38 Laiou и Morrisson, 2007, 50-51.

39 Lefort, 2002, 306-307.

40 Brand, 1969, 35-60.

41 Scott 1997, 668-670.

42 Ignatius, 1997, 127-129.

43 Scott 1997, 63.

Постепено, провинцијски војни команданти били су у стању да акумулирају земљу, посебно ону на граници и у несигурним зонама. Велике аристократске војне породице већ су утврдиле своје велике поседе на Истоку. То су били: Аргири и Фоке у Кападокији, Склири у Мелитини, или Дуке у Пафлагонији итд.⁴⁴ Постојање овог тренда је генерално потврђено од стране самих царева и то законима из X века (новелама), којима су ограничавана стицање земљишта ”моћнима.”⁴⁵ Имања која су описана у Земљорадничком закону, су и поред свега тога опстала у X веку, али у мањем обиму.

Новеле царева Македонске династије

На основу свега напред изложеног можемо да истакнемо да је време пуног развоја византијског феудализма био X век. То је време када је велики земљишни посед стално повећаван отимањем малих поседа „слободним“ заједницама сељака. Са политичког становишта прилике у држави су почеле да се стабилизују. До побољшања прилика у држави долази управо за време владавине царева Македонске династије. Држава и друштво почињу полако, али сигурно да улазе у период сигурности и благостања. Почине развој економије и долази до привредног раста. Из тог разлога цареви Македонске династије показали су своју велику заинтересованост за очувањем и заштитом својинских односа у пољопривреди доношењем читавог низа новела током целог X века. Разлог за то треба тражити у чињеници што је пољопривреда била главна привредна грана државе.

Цар Романа I Лакапина (920-944) новелом из 922. године започиње доношење читавог низа законских одредби помоћу којих је византијска влада покушавала да заштити мале поседнике. Овим одредбама давало се сељацима право предности приликом куповине имања која су продавали њихови суседи. Наредном новелом из 934. године коју доноси исти цар забрањује се ”моћнима” да стичу имања која су припадала сиромашним сељацима, оштро се осуђује грамзивост истих и наређује им се да незаконито присвојена имања врате ранијим власницима.⁴⁶ И други цареви Македонске династије као што су Константин VII Порфирогенит (913-959), Роман II (959-963), Василије II (976-1025) су покушавали да својим законима спрече феудализацију друштва и уништавање слободног сељачког поседа.

Константин VII настојао је у свом закону из 947. године да се незаконито купљени поседи врате наследницима без надокнаде. И цар Роман II доносио је нове законе да би спречио продају сељачких и војничких поседа. Царски закони постају све строжи, али нису могли да спрече тежњу велепоседника за увеличавањем њихове имовине на рачун малих поседника. Оно што представља можда најважнију чињеницу јесте и то да су жеље самих сељака биле у супротности са интересима централне владе. Превисоки порези принудили су поједине сељаке да заштиту потраже код моћних господара. Они су се овом приликом не често и добровољно одрицали своје слободе ради заштите. Овом приликом поједини од њих нису само продавали своја имања него се дешавало и да су их поклањали. То је могло да значи да су сељаци постајали добровољни кметови земљопоседника да би се заштитили од сиромаштва, несигурности и великих изнуђивања којима су били изложени од стране државних порезника.⁴⁷ Василије II доноси указ 996. године у коме се дозвољавало продавцу да у било које

44 Cheynet, 1990, 207-237.

45 Lefort, 2002, 286-287.

46 Острогорски, 1969б, 158.

47 Острогорски, 1969б, 75-76.

време може откупити своју земљу по продајној цени. Такође овим указом поништено је право на земљишне поседе стечене у супротности са новелом из 934. године и захтевало се хитно враћање таквих поседа ранијим власницима.

Насупрот оваквом ставу треба издвојити однос цара војника Нићифора II (963-969) према овом проблему. Цар је настојао не само да сачува него и да повећа војничка имања. У случају у коме се тражи враћање раније продатих војничких имања новела Нићифора II Фоке прописује да се као минимална вредност оваквих имања према старом правилу има сматрати вредност од четири фунте злата и да се до те висине враћање има вршити без икакве накнаде. Ново тешко наоружање је тражило веће издатке. Вредност просечног војничког имања се подиже на дванаест фунти злата. То је значило да војник ништа од свог имања није смео да продаје, наравно ако његова вредност није прелазила ову границу. Троструко повећање вредности војничких имања је довела до промена у социјалној структури византијске војске. Тешко наоружани стратегиоти којима је цар желео да осигура посед у вредности од 12 фунти злата нису могли да буду сељаци.⁴⁸ Они су могли да припадају само слоју нижег племства. Из овог staleжа су касније настали пронијари.⁴⁹

У духу своје хришћанске побожности цар Нићифор II Фока објављује рат црквеним и манастирским поседима. Меша се у у избор епископа, поставља послушне и верне људе на катедре које су изгубиле своје пастире. На тај начин је одузимао приходе цркви.⁵⁰ У тексту новеле Нићифора II Фоке говори о бројним манастирима који су били у лошем стању или су престали да постоје.⁵¹ У наставку исте новеле цар забрањује оснивање нових манастира. Он сматра да онај ко жели да покаже своју побожну дарожљивост то може да уради помажући старим задужбинама које су у опадању, али ни њима се не сме поклањати земља већ само новац. Са друге стране цар је охрабривао оснивање манастирских хелија у пустињама, које не теже да стичу туђу земљу. Овај смели закон није дуго остао на снази.

О богатству манастира за време владавине цара Нићифора II Фоке најбоље говори пример манастир Светог Андреја који се налазио у Перистерии, у брдима, 20 км источно од Солуна. Основао га је 871. године познати пустињак Јевтимије. Манастир је као независна заједница, постојао мање од једног века. Игуман Стефан је касније, манастир предао Атанасију.⁵² Атанасијев типик показује да је трансфер извршен на основу налога који је написан у хрисовуљи цара Нићифор II Фока. Овај налог је касније потврђен другом хрисовуљом, коју је издао цар Јован I Цимисикја (969-976). Ниједна од ове два хрисовуље нису сачуване, али је сачувана једна друга хрисовуља коју је потписао цар Нићифор II Фока, маја, 964. године, којом се потврђује постојање претходне цареве хрисовуље и потврђују се раније донације у виду непокретне и покретне имовине. У ове донације је укључена и предаја манастира Перистериие.⁵³ Из Атанасијевог типика може се сазнати да је пренос манастира извршен због његове

48 Максимовић, 2013, 79.

49 Острогорски, 1969а, 274.

50 Станковић, 130.

51 Charanis, 1971, 67.

52 Свети Атанасије Атонски (925 - 1000), византијски монах, основао је Манастир Велику Лавру на Светој гори. Као монах, више година је живео као пустињак. На иницијативу Нићифора Фоке оснива Велику Лавру и постиже сјајне успехе како у изградњи манастира, тако и у привлачењу монаха у њега. Он је увео киновијски систем на Свету гору, по којем монаси упражњавају послушање и живот у заједници, уместо дотад превладавајућег пустињаштва. Христу, 1994, 108-109.

53 Острогорски, 1969а, 275.

моралне декаденције. У сваком случају, пренос није извршен због лошег економског стања које је евентуално могло да проузрокује да манастир изгуби независност. Напротив, у економском погледу манастир Перистерија је био далеко од опадања. Манастир је преузет, заједно са имањем у Секлианаји, које је очигледно било његова имовина. У преузети пакет ушло је и 100 зеугаратоса, односно 100 сељачких пољопривредних газдинстава која су уписана у горњу категорију лица регистрованих за плаћање пописа.

Зеугаратос (у византијском грчком језику: *ζεugaratos* / *zeugaratos*) је термин који се користио у пореској документацију и употребљавао се од XI до XIV века, и односио се не сељака власника земље зеугариона.⁵⁴ Представљала је економску и фискалну јединицу која се мерила са паром волова. Зеугаратори су били сељаци који су одговарали горњем слоју сеоског друштва. Њихово богатство се одређивало према броју запрега за орање, које су они имали у свом власништву. Запреге су им гарантовале одређену економску независност. Рачуна се да је у селу Радолибос почетком XII века, просек био 0,8 говеда по сељаку.⁵⁵ Према том критеријуму величина просечног пољопривредног газдинства у овом селу је била између 8 и 10 хектара.⁵⁶ Зеугаратоси су дакле, били категорија коју су користиле византијске пореске власти у циљу да израчунају пореза који су плаћала физичка лица у пољопривреди. Расписиван је на основу пореске вредности имовине пољопривредника која се одређивала од средстава за производњу које пољопривредно газдинство имало на располагању. Углавном је као средство које је наведено у приватном посед био или плуг или воловска запрега. Порез се затим израчунавао од 1/24 ове вредности. У тексту о порески стопама парик (сељак) зеугаратос је рангиран на 24 месту и стога треба да плати порез један солид (златник).⁵⁷

У случају преузимања манастира у Перистерији имамо добар пример корупције која је важила међу судијама и била је један од фактора који је помагао земљопоседницима да повећају своје земљишне поседе. Одлуке судија су често биле у супротности са законом који је давао сељацима ексклузивно право на стицање својине на напуштеном или необрађеном земљишту. Такође према сачуваним документима можемо да приметимо, да је сама влада издавала наредбе, које су често биле у супротности са самим новелама (законима) које је она раније донела. Тако на пример документ број 3 из збирке Лавре од августа, 941. године, показује да Тома, царски протоспатарије,⁵⁸ асекретес, епоптес, и анаграпхеус у Солуну, продаје два велика имања од 1.800 модија (око 150 хектара) која су била у државном власништву, а налазила су се на полуострву Касандри и припадала су манастиру Перистерији. Манастир је заступао игуман Јевтимије. У документу број 4, и од августа, 941. године, исти Тома продаје друго државно земљишта поново на полуострву Касандри неком Николи, сину Агатоновом.⁵⁹

Недвосмислено значење новела је да се царско земљиште које се продаје прво нуди сељацима, и не може се продати неком другом. Може се продати само ако су сељаци одбили да купе ово земљиште. Ипак, оба горе поменута документа показују да је царски званичник који је извршио продају на основу личних наредби царава понуђено земљиште није понудио на продају становницима теме Солун. Текст оба документа је

54 Bartusis, 2013, 85.

55 Kazhdan, 1991, 2224.

56 Oikonomidès, 1996, 67-74.

57 Oikonomidès, 1996, 42-43.

58 Високо рангирани службеник у царској гарди. Острогорски, 1969, 167.

59 Ostrogorsky, 1947, 117-126

практично идентичан, а у уводним реченицама оба документа написано је име епоптеса Томе. У овим документима царски великодостојник пише о готово истим условима које је обавио у обе трансакције и то на основу царских жеља: ”након божанског поретка наши побожни, богу бојажљиви, велики и мирољубиви цареви Роман, Константин, Стефан, и Константин, који су ми наредили да продам земљиште на полуострву Палене, познатом и као Касандра, јер је земљиште одузето.”

Зашто је земљиште није понуђено свим заинтересованим за куповину, за нас остаје и даље отворено питање. Да ли то значи да је Тома претходно понудио земљиште сељацима који имају право прече куповине, а они су одбили да га купе, или да им није уопште понуђено на продају? По свему судећи изгледа да се највероватније десило ово друго. Да је било другачије документа би вероватно садржало нешто у том смислу да је у складу са законом, земља прво понуђена сељацима. Документа која су сачувана не садрже податак који би говорио у прилог томе да је реализовано право прече куповине.⁶⁰

Поред свих проблема који су постојали у спровођењу ових мера оне су се примењивале током целог X века успевајући да донекле зауставе опадање слободног сеоског поседа. После смрти Василија II овакве законске одредбе у корист малих земљопоседника се нису доносиле. Централна власт се предала а победу је остварила провинцијска аристократија.⁶¹

Уопштено посматрано економски систем који је успостављен у X веку стварао је утисак да постоји равнотежа у економији државе. Тај утисак се можда стиче, зато што је централизована привреда добро функционисала. Развој села и пољопривредне производње био је у рукама слободних сељака организованих у сеоске општине. Показало се да је село овог доба функционисало као организациона јединица у руралној економији и били је добро прилагођено економији која још увек имали релативно ниске људске ресурсе и које се кроз цео овај период релативно споро развијала. Држава је извлачила ресурсе, у виду пореза, пре свега од сељачке популације. Из тог разлога она је покушавала да заштити слободног сељака и спречи ширење великих имања. Својим деловањем држава је већим делом била оријентисана у том правцу, мада је било и изузетака. Прикупљањем пореза у злату, држава је исплаћивала плате у злату, које су биле неопходне за добро функционисање бирократије, као и њене друге трошкове. Царска администрација је контролисала не само ковање новца, већ и процес стављања у промет веома значајног процената кованог новца. Мењачи новца су имали кључну улогу у мењању бакра у сребро или у злато.⁶²

Развој феудализма на византијском селу у XI веку

Систем који је успостављен у X веку био је подржан идеолошким ставом који је тражио баланс између жеље појединца за профитом и друштвене потребе за стабилношћу и фискалном правдом. Правда је давана као и заштита онима који су били слабији и сиромашнији. Концепт заштите слабијих имао је широку употребу не само у текстовима новела које су биле написане са отворено идеолошким ставом, него и у државним мерама, које су предузимане у циљу заштите сељаштва, али и у законском регулисању стицања профита. Као резултат свега тога је било да је привреда прошла кроз период постепеног развоја и просперитета. И становник града и сељак могли су да

60 Ostrogorsky, 1947, 122.

61 Острогорски, 1951, 9.

62 Симоновић, 2004, 40-41.

преживи са својим примањима или од своје производње, иако се у периодима кризе дешавало да резерве стечене на овакав начин нису биле довољне.

На овај начин је у X веку успостављен систем уравнотежене економије. Овакав начин управљања економијом је имао противнике који су повремено изазивали тензије. Временом је дошло до смањење отпора сеоских заједница приликом формирања великих имања. Овом приликом држава је одиграла недоследну улогу, јер је усвајала одређене мере које су доводиле до промене постојећег система. Да не говоримо о томе да је задатак државне администрације требао да иде у правцу очувања постојећег стања. Продаја земљишта појединцима доводила је до веће акумулације земљишта. У овом периоду држава је и даље била највећи власник земље. Осим тога, систем који је горе описан добро је служио за неке потребе, али је и уједно представљао препреку за даљи економски раст.

Мере царева Македонске династије су биле драстичне, оне понављају исте прописе строже и одлучније, опомене и оптужбе су ригорозније. Примена ових мера нам показује да је државни врх био свестан да основна снага Царства лежи у слободном сељаку и зато га је настојао одбрани. Са друге стране средњи и нижи делови царске администрације, руковођени својим интересима беспощедно су тлачили сељаке.⁶³ Доводили су слободне сељаке у веома тежак положај изнуђујући од њих, и више него што је држава прописала ради наплате пореза. Овом приликом они су примењивали и мере тортуре и мучења да би дошли до новца за своје лично богаћење.

Овакав однос државних службеника је довео до тога да су цареви у другој половини XI века одустали од напора који су у претходним деценијама предузимали представници Македонске династије, а односили су се на покушај заустављања или смањења отимања земље слободним сељацима. Одлика овог периода је прогресивно напуштање државе од своје традиционалне фискалне политике, која је била заснована на наплати пореза од власника земље. Истовремено држава почиње да даје све више и све чешће привилегије појединим земљопоседницима, али и црквама и манастирима. Привилегије су се састојале од изузећа корисника од плаћања пореза. Ако власник некретнине или земље није био изузет од опорезивања, плаћао би порез држави на своју имовину. Изузећа од наплаћивања пореза најбогатијим поседницима земље и најбогатијим црквама и манастирима су крајем XI века, постали честа појава. Готово да су постала систематска.

У периоду скоро целог XI века, државна земља је стално смањивана, јер је поклањана црквама и манастирима, али и представницима провинцијске аристократије. Све је то довело до смањења наплате пореза који је држава прикупљала. Дошло је до ситуације да се повећају трошкови државе са једне стране, а да се са друге стране до тада сигурни приходи смањују. Фискалне услуге су у овом времену постале крајње поједностављене. Неки цареви су покушали да зауставе овај процес. Међу првима цар Исак I Комнин (1057-1059). Он је сагледао државне трошкове и потреба новца који је био неопходан за војне кампање. Закључио је да је неопходно да покрене штедњу, повећа порез, смањи плате функционерима, и, што је најважније, да врати земљу у стање у које је она била у време његових претходника.⁶⁴ Цар је решио да конфискује извесне поседе, и то како световне тако и црквене, а све у циљу побољшања стања у држави. Овај поступак цара изазвао је оштар сукоб са моћним патријархом Михаилом Керуларијем (1043-1058).⁶⁵

63 Антонић, 1995, 276.

64 Attaleiatēs, Kaldellis, и Krallis 2012, 101.

65 Острогорски, 1969а, 321; Крсмановић, 2001, 237 и Станковић, 2003, 189-190.

Ипак, и поред свих ових проблема дошло је до брзог економског раста у XI веку. Брзи економски раст је био условљен са неколико фактора. Прво, систем који је био успостављену X веку није се показао као добар. Друго, држава је била у стању да се прилагоди потребама новог времена. Треће, континуирани раст је омогућио да аграрна производња дође до стадијума када је могла да одговори на нове услове, који су стварали могућност за остваривање профита. И на крају створени су општи услови за просперитет Средоземља. У овом периоду долази до отварања тржишта у западној Европи. Све ово заједно указује на важну чињеницу да је византијска привреда на ову ново насталу ситуацију могла да одговори са изузетним флексибилношћу.

Закључак

Монахе је интересовало посвећивање живота искључиво духовним стварима (молитви, контемплацији и подвижништву) и повлачењу од света. Имовина и власништво над њом нису имали никакав значај за монахе. Са друге стране овакав изричити став према стицању материјалног богатства нису имали други представници свештенства. Црква је временом постала богата јер су многи побожни хришћани почели да јој уступају своју имовину. Имовина је давана из разних разлога. Неки од тих разлога су били жеља за већим приближавањем богу, милосрђе или окајавање грехова. У имовину коју су побожни хришћани поклањали улазиле су покретне и непокретне ствари. У многим случајевима дониран је и новац. Како су векови пролазила црква у Византија постаје не само утицајни духовни чинилац већ и веома богата заједница. Црква постаје велики поседник земље, али не само земље. Сами цареви и богати представници аристократије цркви поклањају читава села са њиховим становницима, који су били у обавези обрађивања црквених и манастирских земљишних поседа.

Византијски цареви до IX века су спорадично ограничавали богатство и величину имања које је поседовала црква. Од IX века законодавство царева Македонске династије покушава да спречи концентрацију земљишта у власништво неколико богатих појединаца, који су били или припадници аристократији или богати сељаци, али не и само они. Поједини црквени великодостојници су под својом контролом имали велике земљишне поседе. Сви они су искористили раст пољопривредне производње да стекну богатство које су потом покушавали да инвестирају у куповину земље малих поседника. Ово је један од главних разлога што овај систем, који промовише социјалну стабилност и спречава експанзију богатих је у својој суштини представљао препреку на путу брзог привредног раста. Покушај заштите малих поседника земље није дао позитивне резултате на генералном плану. Није могао да спречи оно што је било неминовно. Другим речима није могао да спречи феудализацију друштва.

Извори

Attaleiatēs, M., Kaldellis, A., & Krallis, D. (2012). *Michael Attaleiates* (Vol. 16). Harvard University Press.

Ashburner, W. (1910). The farmer's law. *The Journal of Hellenic Studies*, 30(01), 85-108.

Dalby, A., Bassus, C., & Constantine, V. I. I. (2011). *Geoponika: Farm Work: a Modern Translation of the Roman and Byzantine Farming Handbook*. Prospect Books.

Ignatius, D. (1997). *The correspondence of Ignatios the Deacon*. C. Mango (Ed.). Dumbarton Oaks Research Library and Collection.

- Kandić, Lj., (1992). *Odabrani izvori iz opšte istorije države i prava*, Beograd: Savremena administracija.
- Margetić, L. (1982) *Zemljoradnički zakon (Nomos Georgikos)*, Rijeka: ZPFR, Broj 3.
- Медведев И. П. (1984). *Византійський земледельческий закон*, Ленинград.
- Симоновић, З. (2004). *Епархова књига Византијски зборник правила из занатства и трговине Лава VI Мудрог*, Градина и Економика, Ниш.

Литература

- Антонић, С. (1995). *Изазови историјске социологије*. Институт за политичке студије.
- Bartusis, M. C. (2013). *Land and Privilege in Byzantium: the institution of pronoia*. Cambridge University Press.
- Brand, C. M. (1969). Two Byzantine treatises on taxation. *Traditio*, 25, 35-60.
- Brubaker, L., & Haldon, J. (2011). *Byzantium in the Iconoclast Era, c. 680-850: a History*. Cambridge University Press.
- Charanis, P. (1948). The monastic properties and the state in the Byzantine Empire. *Dumbarton Oaks Papers*, 4, 51-118.
- Charanis, P. (1971). The monk as an element of Byzantine society. *Dumbarton Oaks Papers*, 25, 61-84.
- Cheyne, J. C. (1990). *Pouvoir et contestations à Byzance (963-1210)* (Vol. 9). Publications de la Sorbonne, Paris.
- Frank, G. (2000). *The Memory of the Eyes: Pilgrims to Living Saints in Christian Late Antiquity* (Vol. 30). Univ of California Press.
- Janin, R. (1975). *Géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin: les églises et les monastères des grands centres byzantins*. institut français d'études byzantines.
- Kaplan, M. (1992). *Les hommes et la terre à Byzance du VIIe au XIe siècle: propriété et exploitation du sol* (Vol. 10). Publications de la Sorbonne.
- Каплан, М. (2007). *Византија*, Клио, Београд.
- Карташов, А. (1996). *Васељенски сабори*, Београд.
- Kazhdan, A. P. (1991). *Oxford Dictionary of Byzantium*. New York. Oxford, Oxford University Press, vol. 3.
- Крсмановић, Б., & Максимовић, Љ. (2001). *Успон војног племства у Византију XI века*. Византолошки институт САНУ.
- Laiou, A. (2002). The agrarian economy, thirteenth-fifteenth centuries. *The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century*, 2.
- Laiou, A. E., & Morrisson, C. (2007). *The Byzantine Economy*. Cambridge University Press.
- Lefort, J. (2002). The rural economy, seventh-twelfth centuries. *The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century*, 1, 231-310.
- Lemerle, P. (1979). *The agrarian history of Byzantium from the origins to the twelfth century: the sources and the problems*. Officiiana Typographica, Galway University Press.
- Littlewood, A. R. (2012). *Geoponica. The Encyclopedia of Ancient History*, Wiley-Blackwell.
- Magdalino, P. (1995). The grain supply of Constantinople, ninth-twelfth centuries. *Publications-Society for the Promotion of Byzantine Studies*.
- Магдалино, П. (2001). *Средњовековни Цариград*, клио, Београд.
- Максимовић, Љ. (2001). Тематски војници у византијском друштву-прилог новом процењивању проблема. *Зборник радова Византолошког института*, (39).

- Максимовић, Јб. (2013). *Огледи о политичкој моћи у Византији*, СКЗ, Београд.
- Машкин, Н. А. (1997). *Историја старог Рима*. Научна Књига, Београд.
- Фалкенхаузен, В. (2006). Епископ, у: *Византинци*, прир. Г. Кавало, прев. С. Бураковић et al., Београд.
- Harvey, A. (2003). *Economic expansion in the Byzantine Empire, 900-1200*. Cambridge University Press.
- Oikonomidès, N. (1996). *Fiscalité et exemption fiscale à Byzance (IXe-XIe s.)* (Vol. 2). Fondation nationale de la recherche scientifique, Institut de recherches byzantines, p. 67-74.
- Oikonomides, N. (1997). *The Economic Region of Constantinople: From Directed Economy to Free Economy, and the Role of the Italians*. na.
- Oikonomides, N. (2002). The role of the Byzantine state in the economy. *The Economic History of Byzantium*, 3.
- Ostrogorsky, G. (1947). The Peasant's Pre-Emption Right: An Abortive Reform of the Macedonian Emperors. *Journal of Roman studies*, 37(1-2), 117-126
- Острогорски, Г. (1951). *Пронија: прилог историји феудализма у Византији и у јужнословенским земљама*. Издав. Предузеће Народне Републике Србије, 9.
- Острогорски, Г. (1969). *Историја Византије*, Просвета, Београд.
- Острогорски, Г. (1969). *Привреда и друштво у Византијском царству*, Просвета, Београд.
- Scott, R. (1997). *The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813*. Oxford University Press, USA.
- Симоновић, З. (2007). *Економска политика Византије*, Ниш: Економика и Свен.
- Симоновић, З. (2012). Економска реализација земљишне својине према византијским законима VII и VIII века - еклога и земљораднички закон. *Теме*, 36(1), 321-333.
- Симоновић З. (2016). Геопоника: дело анонимног редактора, *Зборник матице српске за друштвене науке*, број 159-160, 67(4), 797-813.
- Станковић, В. (2003). *Цариградски патријарси и цареви Македонске династије*. Византолошки Институт САНУ, Београд.
- Stanojević, O. (1967). O karakteru države i prava Vizantije od VII do XI veka. *Anali PFB, Beograd*.
- Христу, П. (1994). Света Гора Атонска, Просвета, Београд
<https://www.britannica.com/place/Текирдаг> (датум приступа, 30.10.2017).

**CHURCHS AND MONASTERYS AGRICULTURAL HOLDINGS DURING THE
RULE OF EMPERORS OF MACEDONIAN DYNASTY**

This paper deals with the church and the monastery estates in the Byzantine Empire, which were developed during the reign of the emperors of the Macedonian dynasty. Monasticism from its inception sought to move away from the city and a civilization of refined dishes, from ancient education, but also from every kind of Church and State authority. Those that authority could not escape because the canons and secular laws are bishops gave jurisdiction over not only their own souls, but also in their monasteries. Jurisdiction in relation to all issues related to the monastic discipline and the proper management of the monastery property. Opportunities in the countryside in Byzantium in the period from August to the beginning of the X century is characterized by rural communities that consist of free peasants who have land in their possession, and which collectively correspond to the country to pay taxes. To change comes in the tenth century. The main feature of this period is to a large land holding steadily increased snatching possession of small peasant communities free. The emperors of the Macedonian dynasty introduced a position of protecting the weak. This attitude is a widely used not only in the texts of short stories that have been written with an open ideological stance, but also in government measures that have been taken in order to protect farmers. As a result of such a busy bet was that the economy went through a period of gradual development and prosperity. Legislation emperors of the Macedonian dynasty was trying to prevent the concentration of land in the hands of a few wealthy individuals who were either members of the aristocracy or rich peasants, or church leaders. All of them have taken advantage of the growth of agricultural production to acquire wealth that were then invested in land purchase smallholders. Attempt to protect smallholders of land did not give positive results in the general plan. He could not prevent what was inevitable, and it is feudalism society.